

NUMAI POETUL...

Lumea toată-i trecătoare,
Oamenii se trec și mor
Ca și miile de unde,
Ce un suflet le pătrunde;
Treierînd neconținut
Sîmul mării infinit.
Numai poetul,
Ca păsări ce zboară
Deasupra valurilor,
Trece peste nemărginirea timpului :
În ramurile gândului,
În sfintele lunci,
Unde păsări ca el
Se întrec în cîntări.

• M. Eminescu — bust de Alexandru Pară (München).

[1867—1868]

Modernul Eminescu

Grăție ivirii creatorilor de valoare și a diferitelor înțelegeri ale poeziei, optica asupra lui Eminescu se modifică mereu. Cei care s-au referit la rostul și la manifestările concrete ale poeziei i-au atribuit marelui clasic un cuvînt decisiv în disputele moderne, recunoscîndu-i-se implicat contemporaneitatea. Opiniile după care Eminescu depășește cadrele strict temporale ale romantismului au culminat cu descoperirea unui poet „modern”, contemporan poeziei de după 1900. Însă profesiunea de credință din *Eu nu cred nici în Iehova* echivalează cuvîntul „romantic” cu ceea ce constituie astăzi un romantism fundamental: eminescianismul. Doar pornind din acest punct cred că putem discuta despre aspectele modernității unui mare romantic.

Asumarea tradiției

Eminescu n-a ajuns la o obscurizare voită a limbajului, la „de-reglarea simțurilor” sau la scindarea lăuntrică pentru a putea fi comparat cu poezii moderne ai secolului al XX-lea. Replierea în istoricitate și în natură, cu care se identifică în virtutea unei atracții congenitale, îl ferese de sentimentul alterității. Poetul nostru caută prin cunoașterea onirică o compensație și totodată o refacere a legăturilor cu armonia naturii originare, refuzată de rațiunea reflexivă a omului modern. De asemenea, prin poezia erotică, imaginată drept formă sublimată și principiu divin prin trăirea sentimentului la scară cosmică, el a dobîndit identitatea, capabil să comunice cu forțele tainice ale naturii și ale universului, pe care poetul modern vrea să le asume la modul orfic.

Semnul conștiinței poetice moderne la Eminescu este folosirea unui limbaj ale cărui semnificații sînt descifrate de cititor printr-un efort de înțelegere și înțelegere, străin acelor expresii ale limbajului enigmatic. Poezia modernă a înstituit și lirismul, evoluția ulterioară a literaturii române confirmînd această opțiune a lui Eminescu, vizibilă prin eforturile de înfrîngere a discursivității epice și realizabile prin puterea imaginației și a visului de a reface armonia pierdută a lumii originare și a universului. Poetul modern aspiră la identificarea cu imaginea fabuloasă a acestei lumi, dar inspirației și idealismului viziunii se adaugă luciditatea spiritului. În plus, Eminescu nu a crezut, asemenea modernilor europeni al timpului său ori de mai tîrziu, că

originalitatea presupune distrugerea formelor tradiționale. Dimpotrivă, conștiința sa artistică asumă critic și afectiv tradiția, atît în viziune cît și în limbaj sublimat.

Nu putem vorbi de o prelungire estetică a romantismului cu jaloanele distincte pe care le-a fixat Eminescu, ci de o prelungire a spiritualității eminesciene, care constituie o parte integrantă a fenomenului organic de istorie literară. În pofida oricărei statuări, dincolo și dincoace de romantism, Eminescu este poet modern, de aici plecînd și modernitatea a ceea ce romantismul său conținea în nuce. Poezia modernă și-a descoperit esența prin arhaicitatea simbolului poetic, suprapus simbolismului *sui generis* și păstrat în retorta folclorică a popoarelor ca fond al oricărei poezii. Profet și vizionar, Eminescu suferă drama cosmică a îndepărtării de natură și de poezia începuturilor, atunci cînd fantezia forma un tot cu gândirea, amîndouă tinzînd, prin substanța mitului cu care se confundă, la înțelegerea unității cosmice și a omului. Se recurge mereu la ordinea gândirii mitice spre a cuprinde de universul cu candoarea proprie arhaicului. Visul eminescian, de pildă, este dirijat înspre o mozaică care de imagini ale reveriei și fanteziei, infinitul lăuntric aflîndu-se în comuniune cu viața tainică a întregului univers, a cărui ritmicitate cosmică este condiționată de puterea orfismului.

Par lui-même

Modernitatea marelui romantic constă în valoarea intrinsecă, estetică și umană a operei, iar nu în aplicarea constrîngătoare a elementelor unor teorii poetice aflate la modă. Eminescu nu poate fi descifrat decît în cheie eminesciană, cea mai adecvată lectură pîrîndu-ni-se a fi un Eminescu par lui-même. Epigonii nu definesc doar modern poezia eminesciană, ci este și o creație corespunzătoare înclinațiilor teoretice ale autorului însuși. Faptele de istorie literară nu sînt supuse judecării de valoare, ele primînd investitura unor puteri semnificante.

Eminescu resimte drama alterării naturii originare a poetului din cauza rațiunii excesive, a rafinamentului și a artificialității secolului său. S-a pierdut legătura cu experiența sacrului, cu istoria și cu sursele originare ale poeziei, cu gândirea mitică. Amintim doar trei repere ale mitologiei întregii eminesciene: nostalgia vîrs-

teji de aur, tîrîmul fabulos al Walhalei, iluzoria societate bazată pe legile pămîntului din epoca viedodală. În viziunea sa poetică, timpul istoric se confundă cu timpul mitic; istoria este aureolată mitic iar mitul este văzut ca un simbol în care este încifrat misterul existenței începuturilor și al vieții cosmice — mister de nepătruns în lipsa cifrului „armoniei lui Plato” (modernitatea influenței asupra literaturii române izvorăște și din armonia eminesciană). Reîntoarcerea spre mit și simbol, ca forme de cunoaștere poetică, este văzută ca o cale de refacere, în imaginar, a legăturilor cu viața originară a lumii. Cadrul arhaic semnificativ și exemplar pentru sacralitate, în care timpul concret este acoperit de acela mitic iar spațiul profan capătă valențe transcendente, este teritoriul Daciei istorice și preistorice. Eminescu a avut intenția să contamineze mitologiile nordice și sudice și a plasat în mediul subacvatic Walhala nu ca mormînt ci ca paradis al lui Zamolxe și al zeilor nordici. Marea Neagră și Marea Nordului devin puncte mitice subacvatice și înrudesesc mitologiile, deoarece în apele acestor mări loquiesc strămoșii comuni ai goților și geților. Un prim și semnificativ moment de cristalizare a acestei intenții de reconstituire mitică a vechimii noastre în acest spațiu este proiectul *Genaii*. Eminescu încearcă să refacă astfel legătura cu lumea paradisiacă a începuturilor, cînd între gîndire și simțire exista o simbioză tainică. Trăirea conștiinței de sine a luat locul, o dată cu Eminescu, trăirii directe în mit.

Omul revoltat

Acutul sentiment tragic al vieții face din Eminescu o conștiință modernă, revoltată împotriva tuturor limitelor cunoașterii prin: obsesia enciclopedică, dragostea fulgerată de astralitate, capacitatea de esențializare a trecutului, trăirea integrală, angajînd esența ființei, atît a zonelor de maximă intensitate spirituală, cît și a celor de minare a acestora prin scepticism, operarea cu egală dăruire atît în regimul diurn cît și în acela nocturn, alternanța angajării în real cu evadarea în spațiul pur al ideilor abstracte. Luîndu-l pe Eminescu nu atît ca model valoric, și nici ca zăcămint estetic, și cu atît mai puțin ca un cod pentru literatura viitoare, el rămîne totuși acel „ce” constant al modernității, cu puteri iradiante.

Vasile SPIRIDON

OGLINDA

O RECONSTITUIRE

Vom face o experiență: ne vom folosi ca de o simplă oglindă de cîteva versuri din SCRISOAREA III, pentru a reconstitui, literar vorbind, spectacolul „idilic” al vieții politice românești de acum un veac. Nu este rău să ne aducem aminte de origini. Nu este rău să vedem de unde am plecat și unde am ajuns. Ca să ne explicăm pe noi înșine. Să ne cunoaștem ambițiile, pasiunile și reacțiile. Să observăm cu stupeoare că schimbările sînt neînsemnate; aceleași comportamente și interese, același politicianism, aceeași demagogie intrinsecă, aceeași luptă surdă pentru putere, aceleași sloganuri găunoase dar mai rafinate, multiplicat în milioane de exemplare, aceleași promisiuni hîlăre, aceleași strigăte și filfiri de flamuri că „noi și nu voi sîntem patrioții!”

S-a observat că românul aleargă fără voia lui, mînat de biciul orb al istoriei, între Eminescu și Caragiale; între sufletul romantic și Dom’ Mitică al batjocoritorului Conu Iancu... Observația are ceva miez, nu-i așa? Dar să ne ținem de promisiune și să reproducem versurile pe care le-am știut oîndva și acum nu mai avem vreme să le recitim:

„Au la Sybaris nu suntem lingă capiștea spoiei
Nu se nasc glorie pe stradă și la ușa cafeniei,
N-avem oameni ce se luptă cu retoricele sulji
În aplauzele grele a canaliei de ulji.
Panglicarii în ale țării, care joacă ca pe funii,
Măști cu toate de renume din comedia minciunii?
Au de patrie, virtute, nu vorbește liberalul,
De ai crede că viața-i e curată ca cristalul?”

Patrioții! Virtușii, ctitori de așezăminte,
Unde spumegă desfrîul în mișcări și în cuvinte,
Cu evlavie de vulpe, ca în strane șed pe locuri
Și aplaudă frenetic schime, cîntece și jocuri...
Și apoi în Sfatul țării se adun să se admire
Bulgăroi cu cefa groasă, grecotei cu nas subțire,
Toate mutrele acestea sunt preținse de roman,
Toată greco-bulgăria e nepoata lui Traian!
Spuma asta-nveninată, astă plebe, ast gunoi
Să ajungă a fi stăpînă și pe țară și pe noi!
Tot ce-n țările vecine e smintit și stirpătură,
Tot ce-i însemnat cu pata putrejunii de natură,
Tot ce e perfid și lacom, tot Fanarul, toți iloții,
Toți se scuseră aicea și formează patrioții,
Încît fonții și flecarii, găgăuții și gușajii,
Bilbiții cu gura strîmbă sunt stăpînii astei nații!

Da, ciștigul fără muncă, iată singura pornire;
Virtutea? E-o nerozie; Geniul? o nefericire.”

Profunde, fulminante și definitive observații asupra sferei politice din România, făcute cu o sută de ani în urmă! Observații astăzi ceva modificări? Sint, desigur, dar ne semnificative. Aceste versuri sună ca o sentință blestemată... Să adăugăm și constatarea lui Mireea Eliade că puține popoare consumă atîta eormă energie și pasiune în politică, precum românii...

Recitiți-l pe Eminescu în aceste zile de ianuarie.

Pentru Caragiale este vreme de-a lungul întregului an. Din păcate.

Ovidiu GENARU

Proiecte

Sergiu Adam: „Serisori din țara cocorilor albi”

— După 1989 te-ai consolidat ca traducător...

— Într-adevăr, în acest interval mi-au apărut încă două traduceri: „Moartea lui Rasputin”, o carte care intră în categoria a ceea ce s-ar putea numi „literatură de vacanță”, scrisă de Prințul Felix Iusupov, adică chiar de cel care l-a omorît pe Rasputin. Cealaltă, „O zi din viața lui Ivan Denisovici”, de Alexandr Soljenițin, este o carte de o cu totul altă factură. Traducerea ei are o poveste foarte interesantă și cam tristă. Am tradus-o în 1963 din revista „Novii mir”, însă traducerea a apărut abia în 1991, după o așteptare de 28 de ani, ceea ce reprezintă chiar

mai mult decît un stagi în gulagurile sovietice. Două din exemplarele manuscrisului mi-au fost confiscate, iar al treilea, ultimul, mai șters grație cărui a putut să apară cartea, a stat în păstrare ani de zile la prietenul meu Gheorghe Poraicu, excelentul profesor de fizică de la Liceul George Bacovia, de la care l-am luat abia după Revoluție. „O zi din viața lui Ivan Denisovici” este, cum știi, prima carte a lui Soljenițin, o carte extraordinară, și, cred eu, cea mai importantă, pentru că toate celelalte care i-au urmat au pornit din ea.

(Continuare în pag. a IV-a)